

звертається увага на необхідність вдосконалення правової регламентації окремих положень розгляду справ про визнання необґрунтованими активів та їх витребування в порядку цивільного судочинства.

Список використаної літератури:

1. Картка законопроекту //Ел. ресурс: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66264.
2. Червоний Ю.С. Методологические проблемы регулирования отношений собственности по законодательству Украины // Проблемы методології сучасного правознавства: Матеріали міжнар. наук.-теорет. конфер. (9-10 жовтня 1996 р., м.Київ)). - К. : Укр. Правнича Фундація / Укр. Правнича Фундація, 1996. - С. 119-120.
3. Червоний Ю.С. До питання про право власності громадян України на житлові будинки і окремі квартири // Вісник Академії правових наук України. 1997р. №1(8). - Х. : Право, 1997. - С. 87-96.

Андронов Ігор Володимирович,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

**РОЗПОДІЛ ТЯГАРЯ ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ ПРО
ВИЗНАННЯ НЕОБҐРУНТОВАНИМИ АКТИВІВ ТА ЇХ СТЯГНЕННЯ В
ДОХІД ДЕРЖАВИ**

Позов про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави (так звана «цивільна конфіскація») є позовом, який пред'являється в інтересах держави прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, а у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави щодо активів працівника Національного антикорупційного бюро України, прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури чи активів, набутих іншими особами в передбачених законом випадках, звернення до суду та представництво держави в суді здійснюються прокурорами Генеральної прокуратури України за дорученням Генерального прокурора (ч. 1 ст. 290 ЦПК) [1].

Об'єктом судового захисту в таких справах є охоронюваний законом інтерес держави до недопущення набуття особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, необґрунтованих активів у великому розмірі та покарання їх за таке набуття.

Метою пред'явлення даного позову є не стільки повернення державі активів, які вона начебто втратила внаслідок протиправних дій відповідача, скільки позбавлення відповідача необґрунтованих активів, отриманих під час виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Тобто основною є каральна, а не відновна функція позову, що не властиво для цивільного судочинства.

За цією ж ознакою дані позови необхідно відрізнити від кондикційних позовів (ст. 1212 ЦК), які завжди пред'являються на захист прав потерпілої особи, тобто особи, за рахунок якої відповідач без достатньої правової підстави набув майно або зберіг його у себе. На відміну від цього позови про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави завжди пред'являються в інтересах держави, тоді як відповідач не обов'язково збагатився за рахунок державного майна.

В юридичній літературі слушно відмічається, що у Главі 12 Розділу III ЦПК зосереджені як норми процесуального, так і норми матеріального права [2, с. 140; 3, с. 17], що навряд чи можна визнати вдалим прийомом законодавчої техніки, адже ЦПК призначений для правового регулювання процесуальних відносин та не повинен містити матеріально-правові підстави й наслідки пред'явлення та задоволення позовів, оскільки це суперечать призначенню ЦПК, визначеному нормою його ст. 1.

Положення ЦПК встановлюють спеціальні правила розподілу тягара доказування у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Так, за загальним правилом розподілу тягара доказування, що є одним з важливих складових принципу змагальності сторін, кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом (ч. 3 ст. 12 ЦПК). Аналогічна норма міститься в ч. 1 ст. 81 ЦПК. Водночас, відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 81 ЦПК у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави позивач зобов'язаний навести у позові фактичні дані, які підтверджують зв'язок активів

з особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та їх необґрунтованість, тобто наявність визначеної частиною другою статті 290 цього Кодексу різниці між вартістю таких активів та законними доходами такої особи. У разі визнання судом достатньої доведеності зазначених фактів на підставі поданих позивачем доказів спростування необґрунтованості активів покладається на відповідача [1].

Тобто законом з позивача знято тягар доказування необґрунтованості активів, набутих після дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів», якщо різниця між їх вартістю і законними доходами особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на день набрання чинності зазначеним Законом, а на відповідача покладається тягар доказування протилежного.

Зазначене свідчить про закріплення в ЦПК законної презумпції необґрунтованості активів, яка застосовується судом за наявності сукупності таких умов:

1) активи набуті після дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів»;

2) активи набуті особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (перелік таких осіб зазначено у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»), та/або іншою фізичною чи юридичною особою, яка набула у власність такі активи за дорученням особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, може прямо чи опосередковано вчиняти щодо таких активів дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними;

3) різниця між вартістю таких активів і законними доходами особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на день набрання чинності зазначеним Законом.

Таким чином, презумпція необґрунтованості активів, закріплена Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» є окремим винятком із дії презумпцій правомірності набуття права власності на майно (ч. 2 ст. 328 ЦК) та добросовісності володіння майном (ч. 3 ст. 397 ЦК), про що вже наголошувалося в юридичній літературі [4, с. 124]. Вказане впливає на порядок розподілу тягара доказування між сторонами.

Список використаної літератури:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
2. Бобрик В.І. Проведення в справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування як вид галузево-матеріальної диференціації справ позовного провадження цивільного процесу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2015. Вип. 1 Т. 1. С. 139-142.
3. Бобрик В.І. Матеріальна диференціація цивільного судочинства: провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2015. Вип. 2. С. 15-19.
4. Навальнєва Н.М. Підстави та порядок визнання майна необґрунтованими активами та його витребування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 121-125.

Апалькова Інна Сергіївна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИНЦИП ЗМАГАЛЬНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Стаття 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» визначає, що при розгляді справ суди застосовують Конвенцію та практику ЄСПЛ, як джерело права. Можливість застосування практики ЄСПЛ при вирішенні спорів було офіційно закріплено ще у 2006 році, коли був прийнятий Закон України «Про виконання